

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.2.25>**В. О. Копанчук**докторант навчально-науково-виробничого центру
Національного університету цивільного захисту України

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

У даній статті здійснюється комплексний аналіз та доктринальний синтез концептуальних засад становлення та нормативно-правового забезпечення державної політики й управлінської діяльності у сфері безпеки.

Автором зроблено висновок про те, що історично склалося так, що Україна за наслідками проголошення незалежності все ж включила до складу свого національного законодавства переважну більшість нормативно-правових та підзаконних актів, які регулювали певну сферу суспільних відносин, а отже, процес створення власної нормативної фундаментальної бази триває й сьогодні. Цікаво, що етимологічний зміст державної безпеки на міжнародно-правовому рівні має різне забарвлення та навіть обґрунтовується за допомогою різного понятійно-категоріального апарату, наприклад, нерідко такі поняття, як «воєнна доктрина», «державна безпека», «національна безпека», вживаються як тотожні або як слова-синоніми.

Аргументовано засвідчено, що державна політика не обмежується лише прийняттям окремих законодавчих та нормативних актів, спрямованих на захист та оборону національної безпеки, а й спрямована на створення окремих органів, за допомогою яких дані норми будуть впроваджуватися в державно-суспільне життя, зокрема у 2015 році було створено Воєнний кабінет Ради національної безпеки і оборони України.

Доктринальний та комплексний аналіз концептуальних засад та особливостей реалізації державної стратегії у сфері безпеки в умовах трансформації державної політики та викликів засвідчив, що державна політика спрямована на забезпечення державної безпеки, суверенітету, цілісності й безпеки як ключових елементів, визначених на рівні Конституції України. Саме в даних умовах і приймаються різні нормативно-правові та законодавчі акти, спрямовані на державно-правове регулювання зазначеної сфери суспільно-державного життя. Водночас кожне явище та процес має характеризуватися цілісністю та комплексністю, а отже, не є виключенням і сфера забезпечення й дотримання державної політики у сфері безпеки, що може бути комплексно вирішено шляхом прийняття єдиного систематизованого та кодифікованого законодавчого акта, наприклад Основ законодавства у сфері національної безпеки та оборони України.

Ключові слова: безпека, стратегія, виклики, загрози, держава-агресор, оборона.

Постановка проблеми. У сучасних умовах становлення української державності чільне місце серед всієї структури механізму державотворення займає політика у сфері забезпечення державної безпеки, яка прямо та опосередковано забезпечується крізь призму безпекової стратегії. У цілому будь-яка стратегія – це, безумно, певний комплекс заходів та прийомів, які спрямовані для вирішення певних проблем та реалізації функцій держави, проте їх впровадження без ура-

хування наукових здобутків та науково-дослідного підґрунтя є неможливим.

Питання та напрямки впровадження національної безпеки є актуальними та нагальними на кожному етапі історико-правового розвитку, адже питання стоїть про незалежність, суверенність, державний суверенітет тієї чи іншої країни. Як свідчить вітчизняний досвід, жодна держава незалежно від рівня її розвитку та міжнародного становища не може вважатися повністю захищеною в контексті державної безпеки та цілісності. Причому український досвід свідчить, що

питання локального характеру пов'язані з певними суперечностями на рівні адміністративно-територіальної одиниці, чії області швидко можуть персоніфікуватися у збройні конфлікти, які становитимуть загрозу й міжнародній безпеці.

Зазначені обставини яскраво свідчать про те, що перегляд наявних загроз та викликів, завдань та пріоритетів для українського суверенітету й державності в цілому є нагальними питаннями, які потребують повного, об'єктивного та доктринального вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, що є важливими як у теоретичному, так і в практичному аспектах для осмислення предмету дослідження, розглядалися у працях таких вчених, як А. Єромалаєв, О. Савчин, В. Чумак, Г. Мелеганич та інших [1–4], однак переважна більшість наукових праць присвячена визначенню сутності національної безпеки в цілому, натомість дослідження концептуальних засад та особливостей реалізації державної стратегії у сфері безпеки в умовах трансформації державної політики належить до малодосліджених тем.

Метою даної статті є дослідження та комплексний аналіз концептуальних засад та особливостей реалізації державної стратегії у сфері безпеки в умовах трансформації державної політики та викликів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний міжнародний правопорядок та реалізація принципів законності та верховенства права ускладнюється через численні проблеми соціально-економічного, політичного, демографічного, екологічного та інших сфер, зокрема від незаконної міграції у Центральній Європі до розроблення та випробовування зброї масового ураження у світі. Не буде вважатися перебільшенням той факт, що дані загрози для української державності мають також величезний вплив та несуть загрози цілісності та державному суверенітету в першу чергу.

Наявність певних явищ та процесів незалежно від їхньої політико-правової природи та зумовленості стають наслідком того, що вони переростають в об'єкти науково-дослідної роботи та досліджень, аби

виокремити певні закономірності та запропонувати моделі та концепції вирішення тих чи інших проблем. За даних умов принципи та напрямки формування засад національної безпеки є беззаперечно ключовими індикаторами.

Історично склалося, що Україна за наслідками проголошення незалежності все ж включила до складу свого національного законодавства переважну більшість нормативно-правових та підзаконних актів, які регулювали певну сферу суспільних відносин, а отже, процес створення власної нормативної фундаментальної бази триває й сьогодні. Цікаво, що етимологічний зміст державної безпеки на міжнародно-правовому рівні має різне забарвлення та навіть обґрунтовується за допомогою різного понятійно-категоріального апарату, наприклад, нерідко такі поняття, як «воєнна доктрина», «державна безпека», «національна безпека», вживаються як тотожні або як слова-синоніми.

Як зазначає Філіп Х. Флурі, сучасні міжнародні урядові організації вже відійшли від практики розмежування стратегій оборони чи безпеки, оскільки мета в них повністю збігається, тому варто об'єднувати такі заходи в поняття «сектор безпеки», тобто сукупність будь-яких органів та установ незалежно від їхньої приналежності та форми власності, які прямо чи опосередковано зацікавлені у здійсненні певних заходів із метою забезпечення захисту прав та інтересів суспільства, держави та окремої особи [5, с. 23].

Водночас, не дивлячись на наявність міжнародно-правових гарантій забезпечення української державності та суверенітету, а також численних доктрин та обов'язків, взятих на себе міжнародними організаціями та окремими державами, уникнути реальної загрози для національної безпеки Україні не вдалося. За даних умов зупинимось на деяких законодавчих актах.

По суті, найпершим законодавчим актом відомчого характеру, спрямованим на збереження української державності, суверенітету та цілісності й безпеки, можна вважати Закон України «Про оборону України», який було при-

йнято 06 грудня 1991 року, але швидкий плин державотворення зумовлює його постійну зміну та реформування. Наприклад, досить кардинальні зміни були внесені 12 лютого 2015 року [6]. Важливість даного законодавчого акта серед іншого пов'язана з тим, що він вперше закріпив легальне визначення поняття «збройної агресії», під якою необхідно розуміти застосування іншою державою або групою держав збройної сили проти України.

Більше того, у ст. 1 даного Закону України конкретизується, які ж саме дії варто вважати збройною агресією, зокрема:

- вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація або анексія частини території України;

- блокада портів, узбережжя або повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав;

- напад збройних сил іншої держави або групи держав на військові сухопутні, морські чи повітряні сили або цивільні морські чи повітряні флоти України;

- засилання іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України;

- дії іншої держави (держав), яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, використовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення вищезазначених дій;

- застосування підрозділів збройних сил іншої держави або групи держав, які перебувають на території України відповідно до укладених з Україною міжнародних договорів, проти третьої держави або групи держав, інше порушення умов, передбачених такими договорами, або продовження перебування цих підрозділів на території України після припинення дії зазначених договорів [6].

Серед підзаконних нормативно-правових актів варто виділити указ Президента України від 26 травня 2015 року, яким було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України

від 06 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України», у якій зазначено, що вона спрямована на реалізацію до 2020 року визначених нею пріоритетів державної політики національної безпеки, а також реформ, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, ратифікованою Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII, і Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5 [7, с. 11; 8].

Варто звернути увагу на те, що українська державна політика не обмежується лише прийняттям окремих законодавчих та нормативних актів, спрямованих на захист та оборону національної безпеки, а й спрямована на створення окремих органів, за допомогою яких дані норми будуть впроваджуватися в державно-суспільне життя. Зокрема, в лютому 2015 року було прийнято рішення про створення Воєнного кабінету Ради національної безпеки і оборони України для прийняття важливих рішень в особливий період, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової), або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій [9; 10].

Г.І. Мелаганіч зазначає, що за етимологічним змістом сам термін «безпека» походить від грец. «володіти ситуацією», що для українського суспільства є визначальним, оскільки стратегія національної безпеки України – офіційний законодавчий акт, але водночас і насамперед – важливий елемент процесу стратегічного планування в уряді [4, с. 15].

Безумовно, з такими висновками варто погодитись та можна їх лише доповнити тим фактом, що український досвід засвідчив, що основі загрози є результатом не лише певних напрямків діяльності тих чи інших держав, установи чи окремих організацій, але, в першу чергу, самих країн, які дозволяють в рамках реалізації своїх програм та політики вдаватися до агресії,

збройних конфліктів тощо. Підтвердженням даної концепції та судження є те, що Верховною Радою України було прийнято рішення про визнання конкретної країни – Російської Федерації агресором по відношенню до України.

Розглядаючи викладені норми законодавчих засад та індикатори державної політики, очевидно, що дані положення та напрямки є одними із ключових в умовах теперішньої ситуації в нашій державі. Важливими кроками мають бути й реалізації продиктованих владою кроків у напрямку позбавлення позаблокового статусу України та набуття повноцінного членства у НАТО, що відображається і в окремих підзаконних нормативно-правових актах як ціль та стратегія на найближчий час.

Висновки і пропозиції. Доктринальний та комплексний аналіз концептуальних засад та особливостей реалізації державної стратегії у сфері безпеки в умовах трансформації державної політики та викликів засвідчив, що державна політика спрямована на забезпечення державної безпеки, суверенітету, цілісності й безпеки як ключових елементів, визначених на рівні Конституції України. Саме в даних умовах і приймаються різні нормативно-правові та законодавчі акти, спрямованні на державно-правове регулювання зазначеної сфери суспільно-державного життя. Водночас кожне явище та процес має характеризуватися цілісністю та комплексністю, а отже, не є виключенням і сфера забезпечення й дотримання державної політики у сфері безпеки, що може бути комплексно вирішено шляхом прийняття єдиного систематизованого та кодифікованого законодавчого акта, наприклад Основ законодавства у сфері національної безпеки та оборони України, структура та форма якого мають стати результатом подальшим наукових пошуків.

Список використаної літератури:

1. Єрмолаєв А.В. Концептуальні засади та особливості формування сучасної стратегії національної безпеки України. *Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право*. 2012. № 1. С. 22–25.
2. Савчин О. Трансформація архітектури безпеки та стратегічний вибір для України. URL : <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertnadumka/view/article/transformatija-arkhitekturi-bezpeki-ta-strategichnii-vi/#sthash.qumRxJKX.dpuf>.
3. Чумак В. Нова стратегія національної безпеки: чого сподіваємося досягти? *Дзеркалотижня. Україна*. 2010. №46, 10 грудня. URL : http://gazeta.dt.ua/POLITICS/nova_strategiya_natsionalnoyi_bezpeki_chogo_spodiva-emosya_dosyagti.html.
4. Мелеганіч Г.І. Безпекова стратегія України в умовах сучасних міжнародних викликів та загроз політики. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. № 5. 2015. URL : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2518/2248.
5. Розбудова безпеки і оборони. Збірка матеріалів щодо Плану партнерських дій із створення інститутів оборони і безпеки (PAP-DIB) / За ред. Філіпа Х. Флурі, Вітлема Ф. ван Іїкелена ; перекл. з англ. О. Михалочко за участю К. Гломозди. Женева–Київ, 2006. 383 с.
6. Закон України «Про оборону України». URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T193200.html.
7. Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України. Київ : НІСД, 2013. 64 с.
8. Про Стратегію національної безпеки України. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U105_07.html.
9. Стратегії національної безпеки України: URL : http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_table/proekt_strateg.pdf.
10. Указ Президента України № 139/2015 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 лютого 2015 року «Про додаткові заходи щодо зміцнення національної безпеки України». URL: <http://www.president.gov.ua/documents/19048.html>.

Kopanchuk V. Conceptual bases of strategy of Ukraine in the sphere of safety: modern calls in the conditions of transformation of public policy

In this article the complex analysis and doctrinal synthesis of conceptual bases of formation and standard legal support of public policy and administrative activity in the sphere of safety is carried out.

The author drew a conclusion what historically developed so that Ukraine behind consequences of declaration of independence nevertheless included in structure of the national legal system the vast majority standard and legal and bylaws which regulated a certain sphere of the public relations, so, process of creation of own regulatory fundamental base continues and today. It is interesting that etymological the content of national security at the international legal level has a miscellaneous a color and is even proved by means of various conceptual categorical device, for example not seldom such concepts as «the military doctrine», «national security» are accepted as are identical or as words synonyms.

It is with deep arguments testified that public policy is not limited only to adoption of the separate laws and regulations directed to protection and defense of national security, but also it is directed to creation of separate bodies by means of which these norms lives will take root into state public, in particular in 2015 it was created a military office of the National Security and Defense Council of Ukraine.

Doctrinal and the complex analysis of conceptual bases and features of realization of the state strategy in the sphere of safety in the conditions of transformation of public policy and calls testified that public policy is aimed at providing national security, sovereignty, integrity and safety as key elements are defined at the level of the Constitution of Ukraine. In these conditions different standard and legal also acts the direction on state and legal regulations of the specified sphere public and state lives are also accepted. At the same time each phenomenon and process it has to be characterized by integrity and complexity and consequently, also the sphere of providing and observance of public policy in the sphere of safety is not an exception that can be in a complex solved by adoption of the uniform systematized and Codified act, for example Principles of the legislation in the sphere of national security and defense of Ukraine.

Key words: *security, strategy, challenges, threats, aggressor state, defense.*